

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi

Dövlət maraqları - vahid dövlət məkanında zamanla formalaşmış ümumi maraqların vəhdətidir. Dövlət maraqları - dövlətin dərk edilmiş tələbatdır; onun iqtisadi və geosiyasi maraqları, mədəni-tarixi ənənələri, təhlükəsizliyin təminatı zərurəti, əhəlinin xarici təhlükələrdən və daxili iğtişaşlardan, ekoloji fəlakətlərdən və s. müdafiəsi ilə müəyyənleşir.

Dövlət maraqları anlayışı - şəxslərin maraqları ilə ictimaiyyətin maraqları kimi iki digər anlayışı birləşdirir və onlardan qaynaqlanır.

Şəxsin marağı - fərdin müəyyən maddi və rıfaha, imkanlara, tələbatının ödənilməsi cəhətləridir. Lakin burada başlıca şərt həmin şəxsin maraqlarının təmin edilməsinin qanunla qadağan edilmiş, hüquqa zidd olmamasıdır.

İctimai maraq (cəmiyyətin maraqları) - cəmiyyətin bütün üzvlərinin, yaxud da əsas hissəsinin müəyyən rıfaha, imkanlara, tələbatlarının ödənilməsinə dair ümumi maraqlardır.

Dövlətin marağı - şəxslə ictimaiyyətin tələbatının tarazlıq kompleksidir, onun reallaşdırılması dövlət hakimiyyəti institutları tərəfindən ictimai birliklərlə qarşılıqlı təsir prosesində baş verir.

Bələliklə, dövlət maraqları ictimai maraqların bir hissəsidir və hakimiyyət orqanlarının əsas fəaliyyət sahələrində reallaşır. Bu fəaliyyət sahələrində - iqtisadi, daxili siyasət, sosial, beynəlxalq, hərbi, sərəhd və s. sahələri daxildir. Dövlətin prioritet maraqlarının sırasından xalqın suverenliyinin, ölkənin ərazi bütövlüyünün təminatı, demokratiyanın inkişafı, siyasi sabitliyin möhkəmləndirilməsi və s. daxildir.

Dövlət şəxsin, ictimaiyyətin, dövlətin qanuni maraqlarının reallaşdırılmasına imkan yaradır. Dövlət vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını mühafizə edir - bu mühafizəçilər qanuni maraq çərçivəsində olmalı və ümumilikdə,

raqlar, ərazi maraqları və s.

□ Maraqlar xarakterinə görə birbaşa və dolayı maraqlara bölünür.

□ Dövlət maraqları daimi və müvəqqəti (vəziyyətə, dövrə görə dəyişən) ola bilər.

□ Həmçinin, taktiki və strateji maraqlar mövcuddur.

□ Dövlət ərazisində yaşayan əhəlinin milli maraqlarının yerli və beynəlxalq müstəvidə müdafiəçisidir. Xarici dünyaya ekstrapolyasiya edilmiş milli

maiiyyətin əsas hissəsinin maraqları ilə üst-üstə düşür. Bu maraqlar həmin cəmiyyətin bütün sosial strukturunun mövcudluğu və saxlanması üçün əsas olan qaydaları, normaları, tələblərin mövcudluğunu nəzərdə tutur. Bu qaydalar sosial münasibətlər prosesində sosial cəmiyyətin bütövlüyünü təmin edən dayanıqlı bağlar yaradır.

2) Dövlət maraqları sabitlik, nizam-intizam tələb edir. Məhz tayfa-qəbilə həyat tarzinin ruhani ənənələrinin formalaşması prosesində meydana çıxmış, yazılmayan, nəsilə-nəsilə ötürülən etik, mədəni-əxlaqi, təbii hüquq qanunları, mədəni ənənələr hətta ilk insan kollektivlərinin bele ictimai münasibətlər nizamlaşma və sistemləşdirmək səylərini əks etdirir.

3) Dövlət öz mövcudluğunu və inkişafının obyektiv tələbatı olaraq, ictimaiyyətin maraqlarını özü üçün əsas götür-

uləşməyə bilər.

5) Dövlətin maraqlarına özünü qoruyub saxlama mexanizmi daxildir. Bu mexanizmin qurulması zamanı şəxsi maraqlar ictimai maraqlara tabe edilir. Dövlət üçün şəxsi və ictimai maraqların qarşılıqlı nisbət əlaqəsi başqa xarakter kəsb edir - ictimai maraqların müdafiəsi başqa xarakter hüquqlarının sərəhd, lakin legitim şəkildə mühafizə edilməsi zərurəti yaradır. Məhz buna görə də şəxsi və ictimai maraqlar arasında tarazlığın tapılması üçün dövlətin və onun məqsədlərinin fəlsəfi anlayışından çıxış edərək yanaşmaq vacibdir.

6) Şəxsi və ictimai maraq sferaları arasındakı sərəhd dəyişkəndir, cəmiyyətin inkişafının sosial-iqtisadi səviyyəsiylə və inkişaf tarixinin xüsusiyyətlərindən asılıdır, dövlətin və cəmiyyətin mövcud tələblərindən asılı olaraq qanunla tən-

Dövlət maraqlarının təsnifatı; Dövlət maraqları ilə ictimai maraqların qarşılıqlı əlaqəsi və vəhdəti

ictimai və dövlət maraqlarına xidmət etməlidir.

İctimaiyyət vətəndaş cəmiyyətinə doğru yönəlmiş, ilk növbədə şəxslərin və kollektivlərin birgə maraqlarının təmin etməyə çalışacaqdır. İctimai maraqlara azad iqtisadi inkişaf, dövlət işlərinin və ictimai işlərin idarəçilişində iştirak, mədəniyyətin nailiyyətlərindən faydalanmaq imkanı və s. daxildir. Vətəndaşların maraqlarını qoruyan dövlətə yanaş, ictimai maraqların müdafiəçisi olaraq ictimai birliklər, elm və mədəniyyət xadimləri çıxış edirlər.

Dövlət maraqları müxtəlif prinsiplərlə təsnif edilir:

□ Maraqların daşıyıcılarına görə fərqlənirlər: dövlət maraqları (bir dövlətin maraqları); qrup maraqları (bir neçə dövlətin maraqları); ümumilikdə beynəlxalq ictimaiyyətin maraqları (ümumbəşəri maraqlar).

□ Dövlət maraqlarını müvafiq şəkildə bele qruplaşdırmaq olar: daxili inkişaf maraqları (daxili məsələlər); dövlətin beynəlxalq münasibətlərin subyekt kimi maraqları (xarici məsələlər).

□ Obyektinə görə dövlət maraqları bele təsnif edilir: iqtisadi, siyasi, hüquqi, intellektual (sosial-mədəni, mədəni) ma-

maraqlar öz əhəmiyyətinə və beynəlxalq arenaya təsirinə görə fərqlənirlər. Bu əlamətə görə onlar həyatı vacib (əsas) və ikinci dərəcəli, daimi və müvəqqəti, uzunmüddətli və şərhlə uyğun ola bilərlər. Əsas və daimi milli maraqlar mühüm geosiyasi parametrlərlə müəyyənleşir - həmin dövlətin dövlətlərarası münasibətlərdəki yeri və rolu, onun nüfuzu, hərbi gücünün sanbalı, öz suverenliyini qorumaq qabiliyyəti, müttəfiqlərinin təhlükəsizliyinə təminat vermək imkanları və s. Dövlət öz maraqlarını imkanı və ixtiyar daxilində olan bütün - siyasi, ideoloji, iqtisadi, diplomatik, hərbi vasitələrlə qoruyur. Hərbi vasitə - güc tələb edilməsi təhdidi, yaxud da gücün real tələbi, hətta müharibə elan edilməsidir. İkinci dərəcəli və dəyişən maraqlar birinci dərəcəliyədən törəmə maraqlardır. Xarici-siyasi amillərin təsiri altında dəyişərək, dövlətin əsas və daimi maraqlarının reallaşdırılması üçün sövdələşmə predmeti ola bilər.

Təsnifat meyarları bir çox cəhətdən şərtidir. Onlar nəzərdən keçirilən məsələnin mütləq göstəriciləri hesab edilə bilməz.

1) Dövlət maraqları icti-

rür. İctimai maraqların təmin olunması yollarını konkretləşdirir. Dövlət öz icbari tədbirləri vasitəsi ilə ictimai maraqları müdafiə etməyə hazırdır.

4) Dövlət maraqları həm də ərazi xarakterli daşıyır. Başqa sözlə əylərsə, hər bir dövlətin öz suveren ərazilərindəki dövlət maraqları mövcuddur. Dövlət həmin ərazidə yaşayan cəmiyyətin mədəni, milli dini xüsusiyyətlərinin müdafiəsinin təminatçısıdır, həmin cəmiyyətin konkret tarixi inkişaf xüsusiyyəti nəticəsində əldə elədiyi siyasi baxışları, vətəndaşların vahid mədəni-konseptual prinsiplərini ifadə edir. Bütün bu dəyərlər başqa bir dövlətin quruluşundakı dəyərlər sistemi ilə

zmlinir. Bu sərəhdin müəyyənleşməsi də maraqların hüquqi tənzimləmə vasitəsi ilə formalaşması ilə birlikdə şəxsi və ictimai maraqlar arasında tarazlığın əldə edilməsi problemi təşkil edir.

Hər bir xalq özünə layiq dövlət qurur. Dövlət onu quran vətəndaşların ümumi cəhətlərinin toplusu, yaxud da ictimaiyyətin güzgüsü hesab etmək olar. Vətəndaşların fərdi maraqları ilə ictimai maraqların, dövlət maraqlarının arasındakı fərqlərini, uyğunsuzluqlarını minimallaşması bütövlükdə cəmiyyətin mədəni-əxlaqi, intellektual, iqtisadi inkişafından asılıdır.

Zeynəb RÜSTƏMLİ